

Sultan İkinci Abdülhamid Han'a dair her şey...

Hamidiye Kitaplığı / 13
UZAKLARI GÖREBİLEN
HÜKÜMDAR
Sultan İkinci Abdülhamid Han
-3-

Editörler

Osman DOĞAN - Dr. Selman SOYDEMİR

Yayın Yönetmeni
Kemal ERKAN

Tashih
Ahmet TEMİZ
Soner DEMİRİSOY

Grafik Tasarım
Fatih DEVREZ

Kapak Tasarım
Ahmet Ziya KAHRAMAN

Baskı ve Cilt
Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No: 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Tel.: 0212 657 88 00
Faks: 0212 657 95 88
1. Basım: İstanbul 2026

ISBN: 978-605-70157-6-1

HAMİDİYE
KİTAPLIĞI

**Hamidiye Kitaplığı
bir Çamlıca Basım Yayın ve
Tic. A. Ş. markasıdır.*

www.camlicabasim.com
bilgi@camlicabasim.com

*T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 46592*

*© Bu eserin bütün yayın hakları
Çamlıca Basım Yayın ve Ticaret
Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz.
Kaynak gösterilerek ıktibas edilebilir.*

UZAKLARI GÖREBİLEN
HÜKÜMDAR
Sultan İkinci Abdülhamid Han
-3-

HAMİDİYE
KİTAPLIĞI
İstanbul 2026

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	7
Sultanın Bir Günü.....	11
Sultanın Alâmet-i Fârikası: Hamidiye	19
Sultan Abdülhamid Han'ın 25. Cûlûs Merasimi ve Gönderilen Kıymetli Hediyeler	25
Bogaziçi'nin Hâkimini Sekiz Dilde Tebrik.....	37
Canımı Feda Ederim Donanmamı Asla!	45
Sahih-i Buhârî'nin Neşrinde Hakanî Hassasiyet.....	69
Modern Tıbbın Hâmîsi: Sultan İkinci Abdülhamid.....	87
Nablus Saat Kulesi.....	97
İlk Milli Kütüphanemizi Sultan Abdülhamid Han Kurmuştu.....	103
Dünyanın İkinci Metrosu İstanbul'da Yapılmıştı.....	109
Yıldız'daki İstihbarat Efsaneden Gerçeğe Sultan Abdülhamid'in Gizli Teşkilatı.....	113
Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın Sherlock Holmes'ü Müfettiş Celestin Bonnin.....	123
Sansür Değil, Asayiş ve Huzur!.....	129

İngiliz Hariciyesine Tarihî Bir Ders.....	133
Padişaha Sıra Dışı Bir Hediye: Samuray Zırhı.....	137
Sultan Abdülhamid Han’dan Japonlara Ertuğrul Teşekkürü	147
Ertuğrul Şehitlerine 124 Yıl Sonra Gelen Ahde Vefa.....	155
Bilinmeyen Yıldız.....	157
Yıldız Sarayı’na Demiryolu Projesi.....	167
Ertuğrul Süvari Alayı Sultanın Sadık Muhafızları.....	175
Yıldız Kütüphanesi’nde Bir Kitap Kurdu:	
Kitapçıbaşı Süleyman Hasbî Efendi.....	193
Yıldız Sarayı Nasıl Yağmalandı?	203
Son Günler ve Son Nefes	211
Mahza Hizmet İçin Yaptım.....	221

TAKDİM

Tarihte yaşanan hadiselerden ders çıkarmak, tarihi iyi bilmekten daha mühimdir. Ancak; tarihi, karanlıklar altına gizlemek ise, o tarihin sahibi olan milleti geleceğe taşıyacak zihinleri zincire vurmak demektir. Sultan Abdülhamid Han'ı tanımak, onun şahsında bir milleti tanımak demektir. Sultan Abdülhamid Han'ı tanımak; türlü entrikaların sahibi olan güçleri tanımak, geleceğe atılan adımları fark ederek, uzakları görebilmek demektir... Abdülhamid Han'ın nasıl bir devirde tahta çıktığı, 33 sene ne derece büyük gelişmelere imza attığı ve kendisinden sonra on sene bile geçmeden devletin neredeyse işgal edilmemiş toprağı kalmadığı düşünülünce, onun ne kadar dahiyaneye bir siyaset takip ettiği daha iyi anlaşılacaktır.

Sultan Abdülhamid devri; öncelikle eğitimciler, doktorlar, mühendisler, siyasetçiler olmak üzere bütün insanların iyi bilmeleri gereken bir devirdir. Hatta bu devirde yaşanan hadiseleri ve bu hadiselerin sebeplerini kavrayamayanların, bugünü anlamaları ve geleceğe emin adımlarla yürümeleri beklenemez.

Abdülhamid Han, saltanatı müddetince, milyonlarca kilometrekare toprağı sahip bir ülkede eğitim, kültür, sanat, mimari, askeri teşkilat, sağlık, iktisat, bilim ve teknoloji sahalarında yaptığı yenilik ve hizmetlerle devlet ve millete şeref ve itibar kazandırmıştır. O devirde yapılan atılımların birçoğı hâlâ bilinmemektedir. Daha da garibi, o devrin teknolojiyle hazırlanan projelerin pek çoğı günümüzde bile henüz gerçekleştirilememiştir. Bir düşünce adamımız "Gün gelecek Sultan Abdülhamid'i anlamak, her

şeyi anlamak olacaktır” sözüyle o devrin önemini ne güzel ifade etmiştir...

Düşmanlarının bile “siyasi bir deha” demekten kendini alamadığı bu sultanın devri, yakın tarihimizde bilinmesi gereken mühim teferruatlar ihtiva etmektedir. Böyle bir devirde, günümüzde 40 küsur devletin kurulduğu toprakları ve milletleri idare etmek, maddeten ve manen yetişmiş olmayı; kısa mesafeli ve küçük hesaplar değil, dünyayı kapsayan plan ve projeler yapmayı; kısacası, uzakları görebilen bir bakışı gerektiriyordu.

“Uzakları Görebilen Hükümdar” Sultan Abdülhamid Han devrinin daha iyi anlaşılması ve geleceğe ı ışık tutacak fikirlerin zihinlerde yeşermesi ümidiyle, o devre mercek tutan serinin üçüncü kitabını, siz kıymetli okuyucularımıza takdim ediyoruz.

Osman DOĞAN - Dr. Selman SOYDEMİR

UZAKLARI GÖREBİLEN
HÜKÜMDAR
Sultan İkinci Abdülhamid Han

-3-

SULTANIN BİR GÜNÜ

Abdülmecid Han'ın oğlu olarak dünyaya gelen Sultan İkinci Abdülhamid'in doğum senesi için “*İzzetle geldi âleme şehzademiz Abdülhamid*” mısraıyla tarih düşürülmüştü (1842). Fakat şehzade henüz 10 yaşındayken, annesi Tîr-i Müjgân Kadınefendi vefat etti. Bu yüzden Şehzade Abdülhamid, çocuk yaşında annesiz kalmış ve babası Sultan Abdülmecid'in tensibiyle Perestû Kadınefendi'nin himayesi altında yetişmişti.

Şehzade Abdülhamid, diğer şehzadelerle beraber Dolmabahçe Sarayı'nda ikamet ederdi. Fakat o, diğerlerinin aksine senenin çoğunu saray dışında; Tarabya civarındaki çiftliğinde, Kâğıthane'deki köşkünde, bazen analığının Maçka'daki konağında veya hemşiresi Cemile Sultan'ın konağında geçirirdi. Abdülhamid Efendi'yi buna iten sebep; onun, aktif bir hayatı tercih etmesiydi.

Sultan Abdülhamid Han, daha şehzadeliginde tefsir, hadis, fıkıh, yazı, mükâleme (konuşma) dersleri aldı. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Tarihe ve bilhassa yakın tarihe alakası fevkalâdeydi. Vakanüvis Lütfi Efendi'den Osmanlı tarihini öğrendi.

Marangozluğa ayrıca merakı vardı. Yaptığı dolap, masa, çekmece gibi eşyalarla, bu sanatta mahir olanların takdirini kazanmıştı. Bunların yanında; “çiftliklerinin mahsulâtıyla ticaret yaparak, parasını işleterek, emlâkinin idaresiyle bizzat meşgul olarak”, üstübeç madenleri işleterek ve ziraatla meşgul olarak geçimini temin etmiş ve hatta -söylendiğine göre- kardeşlerine yardım edecek kadar da servet sahibi olmuştur.

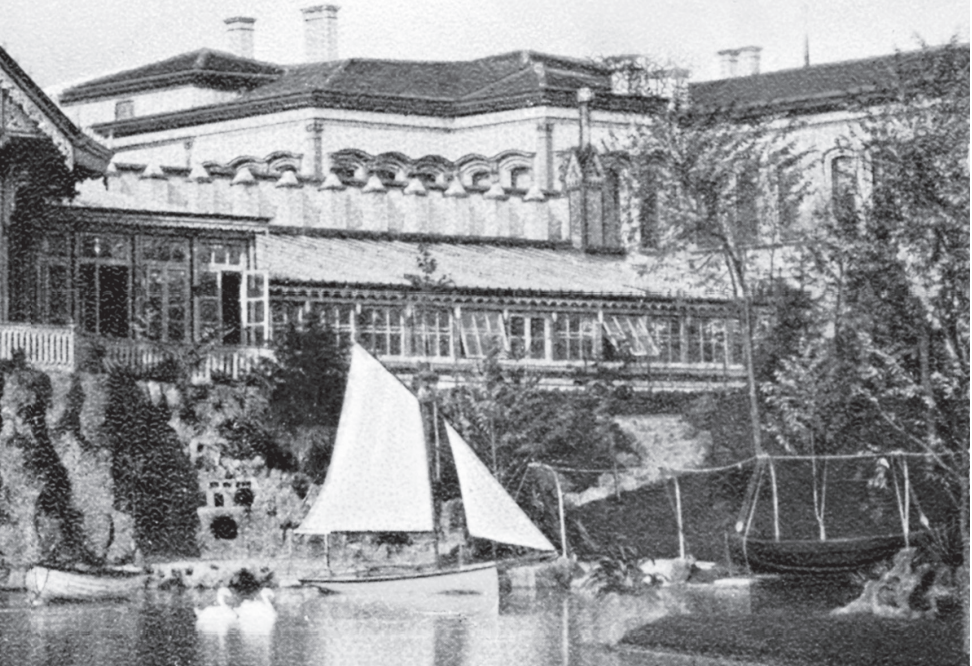
■ Yıldız Sarayı bahçesindeki köşkler ve havuz

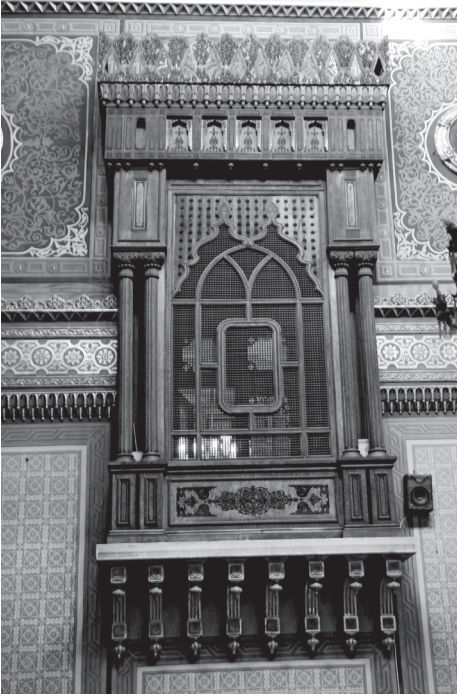

Sultanın Bir Günü

Sultan Abdülhamid Han'ın belki de en öne çıkan meziyetleri, fevkalade çalışkan olması ve hususî hayatının gayet intizamlı olmasıdır ki bu meziyetleri, Batı kaynaklarında bile hayretle belirtilmiştir. Mesela vefat gününe kadar yaz-kış ılık duş almış ve buna bir gün bile fasıla vermemiştir. Çok dakik olan sultanın mesai saatleri de gayet muntazamdır. Zamanının büyük bir kısmını devlet işlerine ayırır, dört-beş saat kadar uyurdu. Resmi işleri hafiflediği zamanlarda, haremlerinden ve kızlarından kimi isterse haber gönderip çağırır, onlarla görüşürdü. Bazen de Yıldız Sarayı'nın bahçesindeki özel çiçeklerle meşgul olur veya avlanırdı. Padişaha mahsus bu bahçede, bir havuz ve bu havuzda da elektrikle çalışan küçük gemiler mevcuttu. Çocukları burada oynarken bazen kendisi de onlara rakip olur, havuzda gemi yarıştırdı.

Sultan İkinci Abdülhamid, sabahları güneş doğmadan önce kalkar, banyodan ve sabah namazından sonra bahçede küçük bir gezinti yapardı. Her sabah iki fincan kahve içmeyi âdet edinmişti. Sonra

■ Yıldız Camii'nin hünkâr mahfili kafeslikleri

dünya siyasetine hususî alaka gösterirdi. Öğle vakti bu istirahatten sonra sabahdan kalan işlerini görmek için Selamlık Dairesi'ne geçer, çalışmaya devam ederdi.

Sultan Abdülhamid, akşamları -ekseriya- yemekten sonra bahçeye çıkar, orada paşalarla, beylerle gezer ve bazen Harem'e geçerdi. Bazen de marangozhanesinde veya kütüphanesinde çalışırdı. İş çok olduğu zamanlar, gece yarlarına kadar Mabeyn'de kaldığı olurdu.

Sultan Abdülhamid erken yatardı. Yatağına girince, paravanın arkasına gelen Gidiş Müdürü Mahmud Efendi ve daha sonraları da Esvapçıbaşı İsmet ve Mabeynci Emin beyler, tarih, edebiyat ve sarayda tercüme edilmiş zabıta romanları, cinaî romanlar yahut seyahatnameler okurlardı. Padişah uykusu gelince "Kâfi" der ve okuyucu, dışarı çıkardı.

kahvaltısını yapar ve Selamlık Dairesi'ne geçerek günlük çalışmalarına başlardı. Burada saat on bire kadar resmî işlerle uğraşırdı.

Öğle yemeğini Harem'deki hususî daire-sinde yedi. Sultanların, yemekleri yalnız başına yemeleri bir saray âdeti olduğundan, sultanın yanında ailesi bile bulunmazdı. Öğleden sonra bir müddet uyuyarak veya 10 bini aşkın kitaptan müteşekkil kütüphanesinde kitap okuyarak istirahat ederdi. Osmanlı tarihi ve

Alatini Köşkü'nde Abdülhamid Han

Sultan Abdülhamid Han, 1909'da tahttan indirilmiş ve Selanik'teki Alatini Köşkü'nde (Ordu Köşkü) ikamete mecbur edilmişti. Bu tarihten Balkan Savaşı'nın patladığı 1912'ye kadar burada ikamet etmiştir.

Sultanın bu köşkte dış dünya ile alakası kesilmiş; dışarıdan haber almasına engel olunmuştu. Köşke, gazete veya günlük vakalar üzerine yazılmış kitaplar girmesine asla müsaade edilmezdi.

Sultan Abdülhamid, bu esaret günlerinin sıkıntılarını geçirmek için iki meşgale bulmuştu: Kitap okumak ve ara sıra marangozluk yapmak. Kitaplarını ekseriya hanımlarına ve en çok da Müşfika Kadınefendi'ye okutur, kendisi çoğu zaman dinlemekle iktifa ederdi.

Sultan meşguliyetlerini hiç aksatmadan devam ettirdi. Hatta Selanik'e sürgün edildiği günün ertesinde, Yıldız Sarayı'ndaki saatçilik ve

■ Selanik'teki Alatini Köşkü. Sultan Abdülhamid, 1909'da tahttan indirilmiş ve bu köşkte ikamete mecbur edilmişti.

marangozluk alet ve malzemelerinin ne zaman geleceğini Fethi (Ok-yar) Bey’e sormuş ve cevabı beklemeden şöyle demişti:

“Böyle alışkanlıklar, meşgaleler, zevkler edininiz. Ben bunlara, şeh-zadeliğim zamanında merak ettim. Hükümdarlığımda da vakit bulduk-ça değil, vakit ayırarak devam ettim. Bugün benim için yalnızca meşgale değil, teselli de oluyor. Ecdâd-ı izâmım [büyük dedelerim] içinde hemen hemen hepsinin daha âlî ve tatminkâr alışkanlıkları vardı. Çoğu, hüsn-i hat (güzel yazı), şiir, edebiyat ile meşgul idiler.”

Sultanın hususiyetlerinden biri de hayvan besleme merakıydı. Köşte güvercinlerden başka, inekleri, boğası ve bir de cins kedisi vardı.

Sultan, Alatini Köşkü’ndeyken istirahat için odasına çekildiğinde -kızı Şadiye Osmanoglu’nun ifadesine göre- ekseriya yataкта değil, ken-dine mahsus şezlonglarında uyurdu. Günde en fazla beş saatlik bir uy-kusu vardı.

Beylerbeyi Sarayı’nda

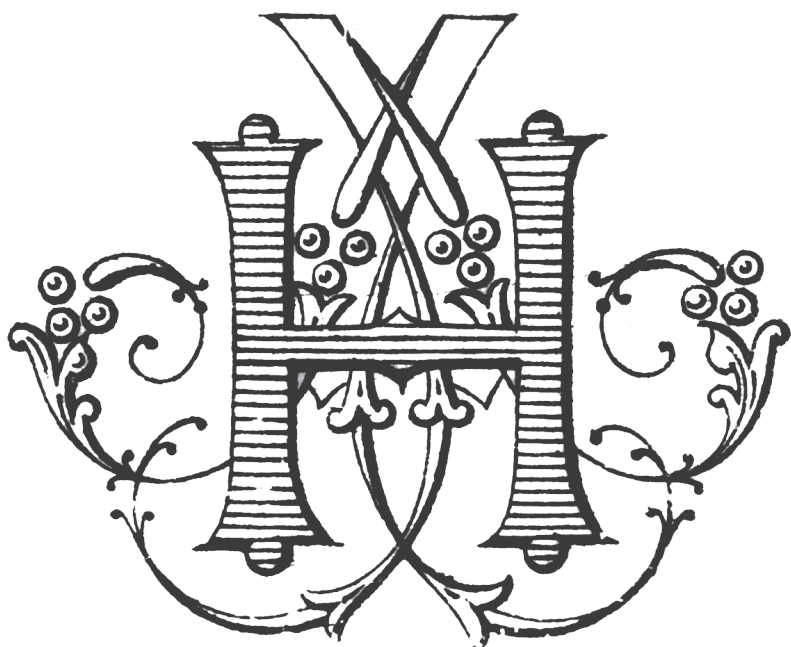
1912’de Balkan Savaşı’nın adım adım yaklaşması üzerine telaş ile “hâkân-ı sâbık” Sultan Abdülhamid, Selanik’ten tekrar İstanbul’a getirildi. İkameti için Beylerbeyi Sarayı tahsis edildi. Sultan her ne kadar bu sarayı sevmese de, kendisinin Selanik’teki sıkı hapis haya-tı burada nispeten rahatlamış, bu son ikametgâhında daha serbest, daha çok saygı görerek hayatını tamamlamıştır. Ailesinin ve birçok ferdin kendisini ziyaretine müsaade edilmiş, hatta buhranlı anlarda fikrini sormak için Enver Paşa dahi birkaç defa huzuruna çıkmıştır.

Sultan Abdülhamid, burada çok sakin bir hayat geçirdi. Tıpkı salta-natındaki gibi, sabah erken kalkıyor, banyo yapıp sabah namazını kılı-yor, hafif bir kahvaltıdan sonra gazeteleri gözden geçiriyordu. Her gün kendisini ziyarete gelen hususî tabibi Doktor Atıf Bey’le yarım saat ka-dar konuşuyordu. Öğle yemeğini yedikten sonra ekseriya zevcesi Müşfi-ka Kadınefendi’yle denize karşı bir pencerenin önünde oturarak sohbet ediyordu. Akşama doğru da, sarayın boğaz tarafındaki kapısının önüne çıkarak bahçedeki güvercinlere yem veriyor, günleri böyle bir sadelik ve sükûnet içinde geçiyordu.

Sultan İkinci Abdülhamid'in marangozluk eserlerinden Beylerbeyi Sarayı'nda bulunan kütüphane ve masa

Kaynaklar: Selman Soydemir, “İzzetle Geldi Âleme Şehzademiz”, *Yedikıta*, S. 49 (Eylül 2012), s.10-17; Ömer Faruk Yılmaz, *Sultan İkinci Abdülhamid'in Aile Hayatı*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2013; *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları Sultan Abdülhamid*, İstanbul 1990; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, İstanbul 1961; John Louis Sabuncu, *Sultan İkinci Abdülhamid Han-ı Sâni'nin Tercüme-i Hâli*, İstanbul Ün. Ktb., TY., nr. 9871, s. 14-15; Ayşe Osmanoğlu, *Babam Sultan Abdülhamid (Hatıralarım)*, Ankara 1986; Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, İstanbul 1980; “Sultan Abdülhamid'in Selanik'teki Muhafızı Vasıf Bey'in Hatıraları (1)”, *Hayat Tarih Mecmuası*, S. 10, 1 Kasım 1966, s. 14-21; Şadiye Osmanoğlu, “Sultan İkinci Abdülhamid Han Devrinde Harem Hayatı”, *Hayat Mecmuası*, S. 1-10, 1963.

SULTANIN ALÂMET-İ FÂRİKASI: HAMİDİYE

Sultan İkinci Abdülhamid'in bir alâmet-i fârikası, yani markası olsaydı, bu şüphesiz "Hamidiye" olurdu. Hem de bir dünya markası! Ondan bir asır sonra bile hâlâ canlılığını koruyan bu kelimenin ifade ettiği mana, sonuna aldığı nisbet ekiyle esasında ta Osman Gazi'ye kadar gider. Osmaniye, Orhaniye, Muradiye derken Sultan İkinci Mahmud'a izafeten Mahmudiye ve oğlu Sultan Abdülmecid'e izafeten Mecidiye olur. Onun kardeşi Sultan Abdülaziz'inki Aziziye'dir. Bütün bu ifadeler, bugün de yaşıyor ama hiçbiri Hamidiye kadar şümüllü, kapsamlı olmadı...

Sultan İkinci Abdülhamid'e nisbeten Hamidiye ismi ilk defa ne için kullanıldı bilemiyoruz. Çok önemli olmayan bu detayı bir kenara bırakıp meseleye şöyle bir eğilecek olursak, kelimenin tesir ve nüfuz sahasının ne kadar geniş olduğunun farkına varırız. Sultanın 33 yıllık saltanatı müddetince üzerine titredığı, "sağlam itikadî temellere dayanan" bir İslâm birliği fikrinin, belki biraz da ete-kemiğe bürünmüş hâliydi Hamidiye.

Üç Kıtaya Yayılan Hamidiye

En yakınımızdakileri en sona bırakalım ve çok uzaklara gidelim. "Hamidiye", asırlardır başka bir marka olan İpek Yolu'nun menbaı Çin'de bir medrese oldu. Burayı, İstanbul'dan Çin'e gönderilen 30